

Miljöredovisning 2018

Innehåll

Förord	3
Nationella miljö kvalitetsmålen	5
Landstingets miljömålsarbete	6
Systematiskt miljöarbete	7
Upphandling och inköp	9
Avfall	10
Energi	12
Kemikalier och läkemedel	13
Livsmedel	15
Resor och transporter	17
Textilier	19
Klimatbokslut	20

Förord

Landstinget Dalarnas miljöredovisning 2018 är en uppföljning av miljöarbetet med utgångspunkt i Landstingsplanen, Miljöplan 2016-2020 samt förvaltningarnas miljöredovisningar.

Under året har arbetet fokuserat på klimatpåverkan i form av utsläpp, regionalisering samt hur vi ska jobba med Agenda 2030 i organisationen.

Gällande klimatpåverkan så har vi i denna miljöredovisning ett avsnitt som belyser våra utsläpp av växthusgaser. Ett betydande steg att minska utsläppet av växthusgaser har varit installation av reningsanläggning för lustgas vid förlossningen på Falu lasarett. Den anläggningen finns i drift sedan november 2018 och beräknas minska utsläppen med 550 000 kg CO₂-ekvivalenter per år. Sedan sommaren 2018 så har kollektivtrafikförvaltningen 100 % fossilfritt bränsle. De bussar som tidigare tankades med diesel tankas numera med HVO¹.

Från och med 2019 är landstinget numera en region med regionalt utvecklingsansvar i tillägg till de tidigare verksamhetsområdena. Arbetet med att ta fram ett hållbarhetsprogram i enlighet med Agenda 2030 har börjat. Det arbetet kommer att intensifieras under 2019 och 2020.

Anders Nordahl

Miljöchef

Landstinget Dalarna

¹ **HVO = Hydrogenated vegetable oil**, är en typ av biodiesel som kemiskt sett är identisk eller mycket lik fossil diesel. 2017 var den vanligaste råvaran PFAD (restprodukt från palmolja) följt av slakteriavfall och tallolja

Miljöpolicy

En god miljö är en förutsättning för god hälsa. Landstinget Dalarna är länets största arbetsgivare med verksamhet inom vård, utbildning och kultur och har som stor aktör i samhället en viktig roll i arbetet för en bättre miljö. Miljöarbetet ska bedrivas systematiskt och med ständiga förbättringar.

I Landstinget Dalarna ska vi ta vår del av miljöansvaret i samhället och låta hänsyn till miljön vara en naturlig del i all verksamhet genom att:

- Arbeta för att förebygga och minska utsläppen av klimat- och miljöskadliga ämnen till luft, mark och vatten
- Hushålla med naturens resurser för att minska avfallsmängderna
- Följa lagar och andra krav
- Sprida och fördjupa kunskaper om ekologiskt hållbar utveckling bland medarbetare och förtroendevalda
- Göra miljöbedömningar inför beslut
- Ställa miljökrav vid upphandling av varor och tjänster
- Samverka med andra organisationer för ett ekologiskt hållbart samhälle
- Informera om landstingets miljöarbete

Fastställd av Landstingsfullmäktige 2009-11-23

Nationella miljö kvalitetsmålen

Riksdagen har beslutat om 16 miljö kvalitetsmål som ska styra det svenska miljöarbetet. Det är regeringens ansvar att målen uppnås. Det ska gå en röd tråd från de nationella miljömålen till det regionala och lokala miljöarbetet som bedrivs av bland annat länsstyrelsen, kommuner och landsting.

I bilden nedan visas en sammanfattning av de 16 miljö kvalitetsmålen. I varje avsnitt i miljöredovisningen kommer de miljö kvalitetsmål som berörs att presenteras. Avsnitten för *Systematiskt miljöarbete* och *Upphandling och inköp* är undantagna då de kan ha en påverkan på samtliga miljö kvalitetsmål.

Illustratör: Tobias Flygar, källa: www.miljomal.se

Landstingets miljömålsarbete

Landstingets omfattande verksamhet har en stor påverkan på den yttre miljön genom användandet av naturresurser i form av energi och material samt genom utsläpp till luft, mark och vatten. Det miljöarbete som bedrivs inom landstinget utgör en del av de regionala insatserna för att nå de sexton nationella miljö kvalitetsmålen.

Landstinget har identifierat åtta strategiska miljöområden:

- Systematiskt miljöarbete
- Upphandling och inköp
- Avfall
- Energi
- Kemiska produkter och läkemedel
- Livsmedel
- Resor och Transporter
- Textilier

Utifrån landstingets miljöpolicy, nationella och regionala miljö kvalitetsmål samt inventering av miljö påverkan från landstingets verksamheter har övergripande målområden för miljöarbetet fastställts i Landstinget Dalarnas miljöplan 2016-2020.

En viktig del i att nå de nationella, regionala och lokala miljö kvalitetsmålen är att samverka i både nationella och regionala nätverk. Landstinget deltar aktivt med representanter i de nationella nätverken:

- Landstingens miljöchefer (LMC)
- Varuförsörjningens miljögrupp
- Landstingens och Regionernas Avfallsråd (LRA)
- Landstingens nätverk för läkemedel och miljö
- Nationella substitutionsgruppen för kemiska tandvårdsprodukter
- Tandvård miljö

Landstinget är även aktiv i regionala nätverk:

- Energikontor Dalarna
- Byggdialog Dalarna
- Nätverket för hållbar konsumtion
- Nätverket för avfallsförebyggande
- Kommunnätverket Giffri vardag

Systematiskt miljöarbete

Mål	Måluppfyllelse
2016 ska rapportering och hantering av avvikelser ske på ett enhetligt sätt inom hela landstinget	 Hantering av ärenden har förbättrats men fortfarande sker avvikelshantering som inte rapporteras i Synergi.
2017 ska ny miljöpolicy vara beslutad av landstingsfullmäktige	Befintlig miljöpolicy fortsätter att gälla och föreslås ersättas med en hållbarhetspolicy under 2019.
2017 ska landstingets gemensamma ledningssystem innefatta miljöledning och följa ISO 14001:2015	 Målet att miljöledning finns med är uppnått. Vi behöver få igång arbetet med internrevisioner inom vissa förvaltningar för att få en bra uppföljning.

Under 2018 genomfördes en uppföljningsgranskning av landstingets styrning av miljöarbetet. Granskningen visar att de rekommendationer som lämnades i den ursprungliga granskningen 2014 i väsentliga delar efterlevts och att de åtgärder som vidtagits varit ändamålsenliga. I granskningen redovisas också några rekommendationer ämnade för att ytterligare stärka styrelsens ansvar för och delaktigheten i miljöarbetet. Rekommendationerna är:

1. Landstingsstyrelsen bör ta en mer aktiv roll i att säkerställa att målen uppfylls genom att t.ex. ge tydliga prioriteringar samt genom att allokera nödvändiga resurser.
2. Landstingsstyrelsen bör säkerställa att arbetet med framtagning av en ny miljö- eller hållbarhetspolicy prioriteras under 2019.
3. Landstingsstyrelsen bör prioritera arbetet med att integrera länsstyrelsens åtgärder i landstingets miljöarbete t.ex. genom att inkludera åtgärder avseende kollektivtrafik i miljöplanen.

Landstinget Dalarna har ett gemensamt ledningssystem där miljö utgör en av delarna. Ledningssystemet avseende miljö ska följa ISO14001:2015. Styrande rutiner finns tillgängliga för samtliga medarbetare via vårt intranät.

Landstingsservice och Landstingsfastigheter är certifierade enligt ISO14001 där Landstingsservice även är certifierade enligt ISO 9001. Externa revisioner som genomförts vid dessa förvaltningar har visat på ett fåtal mindre avvikelser. På övergripande nivå har det genomförts ledningens genomgång. Inom Central förvaltning samt Hälso- och sjukvården har det inte genomförts några internrevisioner.

Landstingsservice verksamheter utgör en viktig del i att implementera styrande rutiner i ledningssystemet. De olika verksamheterna har många beröringspunkter i kunders vardag och kan på så sätt ofta komma med förbättringsförslag på miljöområdet. Exempelvis så kan arbetet med vårdnära service öppna för nya möjligheter i miljöarbetet att

implementera enhetliga rutiner för bl.a. matsvinn, källsortering och varubeställningar utifrån rätt miljöval.

Folktandvården är inte miljöcertifierade men har styrande rutiner i en miljöhandbok. Internrevisioner har genomförts enligt plan.

Miljöombudsträffar har genomförts i alla förvaltningar. Miljöombudsträffarna tjänar dels som informationsträffar och dels som forum för kunskapsutbyte. Nyheter och information delges via intranätet.

Inför 2019-2020

- Starta upp program för internrevisioner.
- Ta fram förslag till hållbarhetspolicy för hela Region Dalarna
- Ta fram förslag till hållbarhetsprogram enligt Agenda 2030
- Öka kunskapen inom alla förvaltningar avseende Agenda 2030

Upphandling och inköp

Mål	Måluppfyllelse
2019 ska klimatpåverkan, räknat som CO ₂ -ekvivalenter, av de identifierade förbrukningsartiklarna minskat med 15 % jämfört med 2015	 Utbudet av fossilfria produkter blir allt större vilket ger större möjlighet att nå målet.
2019 ska relevanta miljökrav ställas i samtliga upphandlingar	 Vi ställer relevanta miljökrav i upphandlingar.

Klimatpåverkan från förbrukningsartiklar går att beräkna men metoderna och materialdata förändras och förbättras kontinuerligt så jämförelse mot 2015 ger inte en helt rättvis bild. Utbudet av artiklar under 2018 som är fossilfria eller tillverkade av återvunnet material är betydligt större och ökar hela tiden så förutsättningarna för att nå målet om en minskning på 15% finns.

I Raindance som är vår beställningsportal finns idag en miljömärkning som visar artiklar som är bra val utifrån miljö och klimat. Varuförsörjningen bedriver idag ett aktivt arbete med att hitta och upphandla fossilfria artiklar och i takt med att utbudet ökar så kommer även fler miljömärkta artiklar i Raindance.

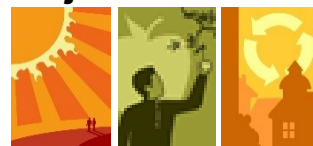
Upphandlingsenheten har arbetat med att ställa relevanta miljökrav i upphandlingarna och medvetenheten om vilka krav som skall ställas blir bättre och bättre och miljö- och säkerhetsavdelningen finns med som stöd och hjälp i kravställningen. Mallar för miljökrav i olika upphandlingar har tagits fram och idag finns även möjligheten att ställa krav på olika certifieringar med mera samt möjlighet till att göra så kallade innovationsupphandlingar.

Inför 2019-2020

- Förbättra miljömärkningen i Raindance och utöka sortimentet med miljömärkta artiklar.
- Under 2019 skall ett flergångsalternativ till den engångsvärmejacka som idag används i stor utsträckning finnas i Fredriksbergstvättens sortiment.
- Prioritera upphandlingarna utifrån miljöpåverkan.
- Genomföra uppföljning av ställda miljökrav på de mest prioriterade upphandlingarna.

Avfall

Miljökvalitetsmål

Mål	Måluppfyllelse
2020 ska materialåtervinningsgraden uppgå till minst 35 %, exkl. matavfall och byggnadsavfall, av den totala avfallsmängden från lasaretten.	 Det brännbara avfallet ökar i stället för att minska så målet kommer inte att nås med dagens arbetssätt. Återvinningsgraden för 2018 slutade på 27 % (28 % 2017).
2020 ska mängden avfall per vårdtillfälle minskat med 5 % i jämförelse med 2015	 Avfallsmängden per vårdtillfälle är 39 kg vilket innebär en ökning med 5,6 % sedan 2015

Landstinget kommer inte att klara målen med nuvarande arbetssätt, det kommer att krävas att vi tänker om och förändrar vårt arbetssätt. I dag gör vi insatser som är bra som till exempel textilåtervinningen tillsammans med Humanbridges. Det finns verksamheter och avdelningar som gör jättebra jobb med källsortering och utbyte av produkter mot förnybart men effekten av arbetet försvinner då den totala avfallsmängden ökar. Skall vi vända trenden vi har idag med att vi ökar avfallsmängderna behöver vi ta ett större grepp och titta på allt från inköp till arbetssätt och metoder. Framförallt vården är ett område där det bitvis uppstår målkonflikter mellan hygien, patientsäkerhet, bruket av engångsartiklar och avfall. Det finns goda exempel inom andra regioner och landsting som vi behöver titta på och dra lärdom av. Att minska avfallsmängderna är ett arbete som hela landstinget behöver hjälpas åt med för att genomföra åtgärder som har tydlig effekt.

Inom hjälpmedelsförvaltningarna arbetar man aktivt med att återanvända hjälpmedel. Det finns tydliga mål som följs upp. Exempelvis så är målet att 80 % av hjälpmedel för rörelsehinder ska återanvändas. För 2018 blev resultatet att 78 % i den här kategorin återanvändes.

Stena Recycling är upphandlad avfallsentreprenör och vi har under året haft uppföljningsmöten med dem angående optimering av flöden och transporter samt sortering av avfallsfraktioner. Nya avfallsplanscher har tagits fram av miljöenheten i samarbete med Stena och det pågår ett arbete med att skylta om och förbättra miljörummen även om det inte går så snabbt som är önskvärt. Det återstår en hel del arbete med att få bra funktionella miljörum.

Vi har sedan tidigare en returverksamhet, LD-Returen, som har gett betydande miljövinster samt ekonomiska besparingar för Region Dalarna. För 2018 visar beräkningar att vi sparat 2 400 000 kr på minskat inköp av fram för allt nya möbler. Under året har media uppmärksammat vårt arbete med Returen. Det förs även diskussioner med några kommuner i Dalarna kring ett utökat samarbete angående Returen.

Inför 2019-2020

- Utveckla och förbättra avfallshanteringen tillsammans med upphandlad samarbetspartner
- Utvidgning av återbruket via Returen
- Hitta goda exempel som fungerat i andra Regioner och Landsting och även andra typer av verksamheter

Energi

Miljökvalitetsmål

Mål	Måloppfyllelse
2020 ska energianvändningen uppgå till högst 150 kWh/m ²	 För 2018 förbrukades 156,2 kWh/m ² (2017: 151,7 kWh/m ²)
2020 ska all el som köps in fortsatt komma från förnyelsebara energislag	 Målet är uppnått.

Resultatet av 2018 års energianvändning för fastigheter, 156,2 kWh/m², visar på en ökning med drygt 3 procent i jämförelse med 2017. Den specifika värmeanvändningen landade på 75,8 kWh/m², en ökning med 1,9 procent mot föregående år. Elanvändningen blev 78,7 kWh/m² vilket är 2,5 procent högre än 2017. Fjärrkyleanvändningen blev 1,7 kWh/m². Avesta och Ludvika lasarett är de lasarett som använder minst energi i länet, 146 kWh/m² – 2018. Några orsaker till den ökade användningen är t.ex. olika byggprojekt samt att klimatet varit extremt både vinter och sommar vilket resulterat i att till exempel helikopterplattorna har dragit mer energi. Målet på högst 150 kWh/m² år 2020 bedöms vara inom räckhåll. Ett övergripande mål är att nå 130 kWh/m² år 2030.

Under året har två anläggningar med solpaneler driftsatts, Dahlska huset i Falun samt ambulansen Mora lasarett.

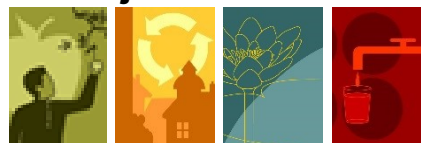
Målet avseende 100 % förnyelsebar el är uppnått sedan flera år tillbaka.

Inför 2019-2020

- Se över möjligheten till energibesparingar inom kostverksamheterna
- Fortsatt installation av solceller
- Arbeta vidare med energibesparing enligt Energiplan 2018-2030

Kemikalier och läkemedel

Miljö kvalitetsmål

Mål	Måloppfyllelse
2019 ska 20 % av de kemiska produkter som finns upptagna på substitutionslista vara utbytta	 Arbetet är påbörjat. Behovet av substitution ökar successivt då fler produkter hamnar på listan. Det gör det svårt att följa upp målet.
2019 ska samtliga faromärkta kemiska produkter som används vara riskbedömda	 Riskbedömningar har genomförts inom några verksamheter. Ett stort jobb kvarstår.
2019 ska antibiotikarecept inte överstiga 250 recept per 1000 invånare och år	 Resultatet för 2018 var 244 recept per 1000 invånare avseende förskrivare i Dalarna. 2017 var motsvarande siffra 260 recept per 1000 invånare.

Kemikalier

I februari 2018 bröt Landstinget Dalarna avtalet gällande kemikalieregister. Leverantören klarade inte av att uppfylla alla krav som ställdes i samband med upphandlingen. Det innebär att landstinget inte hade något central kemikalieregister under större delen av året. En temporär lösning gällande åtkomst av säkerhetsdatablad finns via intranätet så att verksamheterna kommer åt relevant skyddsinformation med mera.

Riskbedömning av kemiska produkter och utbyte av farliga kemikalier är ett krav som finns i miljöbalkens hänsynsregler och är ett arbete som skall göras på alla de produkter vi använder oss av och på nya som vi köper in. På grund av omfattningen av antalet kemikalier som vi använder oss av och på vilket sätt vi köper in och upphandlar kemikalier har vi inte haft framgång med arbetet och vi har inte lagt de resurser som krävts för att uppnå målen.

Till detta finns det ett krav på riskbedömning kring kemiska arbetsmiljörisker i arbetsmiljöverkets författningssamling. Här gäller riskbedömningen mer om hur vi arbetar med kemikalier och dessa riskbedömningar har vi inte arbetat systematiskt med och förutsättningarna för att göra bra riskbedömningar vad gäller arbetsmiljörisker är beroende av att man har ett bra arbete kring riskbedömning av kemikalier och att man också har arbetat med att byta ut farliga kemikalier.

I oktober 2018 gjorde Arbetsmiljöverket tillsyn vid två ambulansstationer och två folktandvårdskliniker. Vid dessa verksamheter konstaterades att det saknades kompletta förteckningar över de kemiska riskkällor som finns och skapas i verksamheterna. Ett arbete med att riskbedöma aktuella kemikalier inleddes. Först genomfördes dock ett arbete med att

sortera ut produkter för att hålla nere det totala antalet. Arbetet med att riskbedöma kemikalier och övriga riskkällor behöver intensifieras i samtliga verksamheter.

Städfunktionen samarbetar med Landstingsfastigheter, byggkonsulter, arkitekter och kunder vid val av ytskikt i Landstingets lokaler i syfte att minimera behovet av kemikalier i framtida underhåll. Städmetoder anpassas kontinuerligt för att minimera användningen av kemiska produkter.

Lustgas

I slutet av året installerades en reningsanläggning avseende lustgas vid förlossningen på Falu lasarett. Lustgas har stor klimatpåverkan då 1 kg lustgas motsvarar 298 kg CO₂-ekvivalenter. Reningsanläggningen bedöms minska landstingets klimatpåverkan med cirka 550 000 kg CO₂-ekvivalenter per år (beräknat på 3 165 förlossningar).

Förutom vid förlossningen så används lustgas även inom Barn- och ungdomsmedicin vid Falu lasarett samt vid vissa kliniker inom Folktandvården. Vid Barn- och ungdomsmedicin samt vid folktandvårdskliniken i Avesta finns mobila reningsanläggningar för lustgas.

Antibiotika

För antibiotika så har Sveriges landsting och regioner följt upp nyckeltalen utifrån uthämtade recept av patienter muntalsskrivna i respektive län Dalarna (exklusive veterinärrecept).

Den positiva trenden har fortsatt gällande att minska antibiotikaförskrivningen i Dalarna. Resultatet för 2018 var 244 recept per 1000 invånare avseende förskrivare i Dalarna. 2017 var motsvarande siffra 260 recept per 1000 invånare. Inkluderar vi förskrivare utomläns så är resultatet 260 recept per 1000 invånare för 2018.

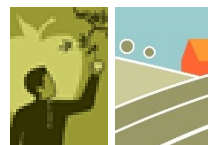
Antibiotikaförskrivningen är ett nyckeltal som jämförs mellan regioner och landsting. Landstinget Dalarna har under flera år varit bland de tre som haft lägst förskrivning.

Inför 2019-2020

- Upphandling av nytt kemikalieregister
- Genomföra riskbedömningar
- Skapa rutiner och få systematik både kring riskbedömning av kemikalier och riskbedömning av kemiska arbetsmiljörisker

Livsmedel

Miljökvalitetsmål

Mål	Måluppfyllelse
2017 ska landstinget ha en metodik för att mäta och följa upp matsvinnet i hela livsmedelskedjan	
2020 ska andelen miljömärkta livsmedel uppgå till 50 % (kostnad)	 Totalt inom landstinget är andelen miljömärkta livsmedel 40 %.
2020 ska andelen matsvinn från patientmåltider vara max 8 % av total mängd utlevererade mat	 Utifrån nya mätmetoder och dialog med branschen bedöms målet vara på en orimlig nivå.

Miljömärkta livsmedel

Arbetet med att öka andelen miljömärkta livsmedel pågår ständigt i landstingets kostverksamheter. Kostnaden har dock ökat kraftigt för miljömärkta livsmedel då alla miljömärkta livsmedel inte var med i livsmedelsavtalen. Tillgången på miljömärkta livsmedel är heller inte i balans med efterfrågan. Landstingsservice kostverksamheter har under 2018 haft som mål att nå 40% miljömärkta livsmedel. Livsmedelsbudgeten var dock inte anpassad för målet på 40% och den oförutsedda prisökningen. Av den anledningen har målet inte uppfyllts utan resultatet blev 37 %. Ett nytt livsmedelsavtal som började gälla i februari 2019 har i högre grad fokuserat på miljömärkta livsmedel. Detta ger bättre förutsättningar att nå uppsatt mål.

Utöver Landstingsservice så ingår folkhögskolornas kök i vår redovisning över andel miljömärkta livsmedel. De av totala mängden inköp av livsmedel uppgick till 40 %.

Matsvinn

Enligt Landstingsservice så är målet som är satt för svinnet från patientmåltider orimligt lågt. Förklaringen till det är att Landstingsservice har utvecklat metoderna för mätning efter att målet sattes så att de följer Livsmedelsverkets nationella mätmetod som tagits fram. Landstingsservice har beslutat att under 2019 se över samtliga mål i verksamhetsplanen inom ramen för den nya FM-organisationen med stöd av processägare och för att uppnå standardiserade arbetssätt/metoder.

Falun: Måltidssvinn patientmåltider i Falun är 24,3% snitt för 2018

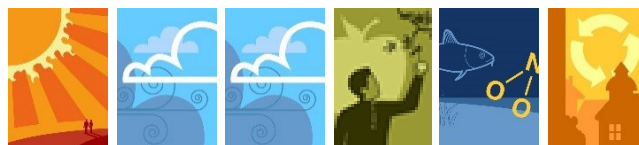
Mora: Totala svinnet för kosten i Mora är 22,7 % fördelat på 39% Mora lasarett, 6 % på de mottagningskök i Mora kommun som har servering och 12,3 % för restaurang La rätt

Inför 2019-2020

- Öka andelen miljömärkta livsmedel utifrån förutsättningarna i de nya livsmedelsavtalen.

Resor och transporter

Miljö kvalitetsmål

Mål	Måluppfyllelse
2019 ska 5 % av landstingets personbilar utgöras av elbilar	 Andelen elbilar uppgår till 1 %. Högre leasingkostnader och utrustning för laddning har bromsat utvecklingen inom landstinget.
2020 ska CO ₂ -utsläppen (kg/år) från tjänsteresor med personbilar minskat med 25 % jämfört med 2015	 CO₂-utsläppen 2018 var 0,1 % lägre jämfört med 2015 från tjänsteresor med personbilar.
2020 ska utsläppen för landstingets personbilar vara i medeltal max 95 g CO ₂ /km	 Medel för alla leasingbilar är 99,9 g CO₂/km. Motsvarande siffra för 2017 var 101,0 g CO₂/km.

Andelen elbilar har inte ökat i den takt som det var planerat. Anledning till det är att elbilar är avsevärt dyrare i inköp samt att verksamheterna måste bekosta installation som möjliggör säker laddning. I ett läge där verksamheterna måste spara ekonomi så har det inte varit möjligt att öka andelen elbilar i den takt som behövts för att närma oss målet.

Under 2018 har det tagits stora steg för att minska användningen av fossilt bränsle i våra tunga fordon. Sedan sommaren 2018 så har kollektivtrafikförvaltningen 100 % fossilfritt bränsle. De bussar som tidigare tankades med diesel tankas numera med HVO². I fordonsflottan finns två rena elbussar, dessa finns i Hedemora och Ludvika. Det finns också två elhybridbussar som trafikerar Falun-Borlänge, dessa förbrukar ca 20-25 % mindre bränsle än de med enbart dieselmotor. För Landstingsservice tunga lastbilar så utgörs cirka 30 % av bränslet av HVO.

Gällande våra tjänsteresor så har trenden tidigare år varit att vi minskar resandet med bil i tjänsten. 2018 var dock ett år då vi ökade resandet med bil i tjänsten. Det innebär att vi tyvärr ser ut att få svårt att nå målet att minska CO₂-utsläppen med 25 % jämfört med 2015. Vi styrs hårt av ekonomin gällande leasingbilar vilket gör det svårt att få in hybridbilar eller bilar som drivs med fossilfria bränslen. Våra avtalade tankstationer (CircleK och OKQ8) tillhandahåller ingen HVO som möjliggör fossilfria transporter.

² HVO = Hydrogenated vegetable oil, är en typ av biodiesel som kemiskt sett är identisk eller mycket lik fossil diesel. 2017 var den vanligaste råvaran PFAD (restprodukt från palmolja) följt av slakteriavfall och tallolja

Gällande arbetet med våra resor och transporter så gäller följande prioriteringsordning:

1. Större andel distansmöten. Vi ska ha en säker och lättillgänglig teknik för såväl interna distansmöten som möten tillsammans med externa aktörer.
2. Minska antalet resor. Vi ska ständigt följa upp våra transporter för att optimera rutterna. Samköra varor, tvätt m.m. än mer än vad som är fallet idag. Gällande tjänsteresor ska alltid kollektivtrafik vara förstahandsvalet.
3. Våra transporter samt tjänsteresor med bil ska ske med så liten miljöpåverkan som möjligt. Vi behöver ta fram en strategi gällande fordon, bränslen, eco-driving osv samt ta fram långsiktiga mål avseende CO₂-utsläpp.

Inom hjälpmedelsförvaltningarna finns 60-talet fjärrtillsynskameror i drift i länet för att kunna bedriva vård och tillsyn på distans. Det är en dubblering jämfört med föregående år.

Inför 2019-2020

- Revidera rese- och mötespolicyn

Textilier

Miljökvalitetsmål

Mål	Måluppfyllelse
2019 ska allt textilavfall återanvändas eller återvinnas	 Landstinget Dalarna har ett fungerande samarbete med Human Bridge för återanvändning och återvinning.

Under året har landstinget tillsammans med Human Bridge utökat samarbetet så att vi förutom att lämna kläder till bistånd även kan lämna trasiga och övriga textilier till textilåtervinning där textilfibern återvinns och kan bli ny råvara för textilframställning. Detta har resulterat i att vi under 2018 mer än tiodubblat insamlat textilmaterial och med nya rutiner finns potential att öka den insamlade mängden ytterligare och framförallt vid Fredriksbergstvädden betydligt minska mängden som tidigare hanterats som brännbart avfall.

För att ytterligare öka insamlingen av textilier har delar som inte går via Fredriksbergstvädden identifierats. Dialog förs exempelvis med Folk tandvården för att få till fungerande textilinsamling även från dessa.

Inför 2019-2020

- Förbättra insamlingsrutiner

Klimatbokslut

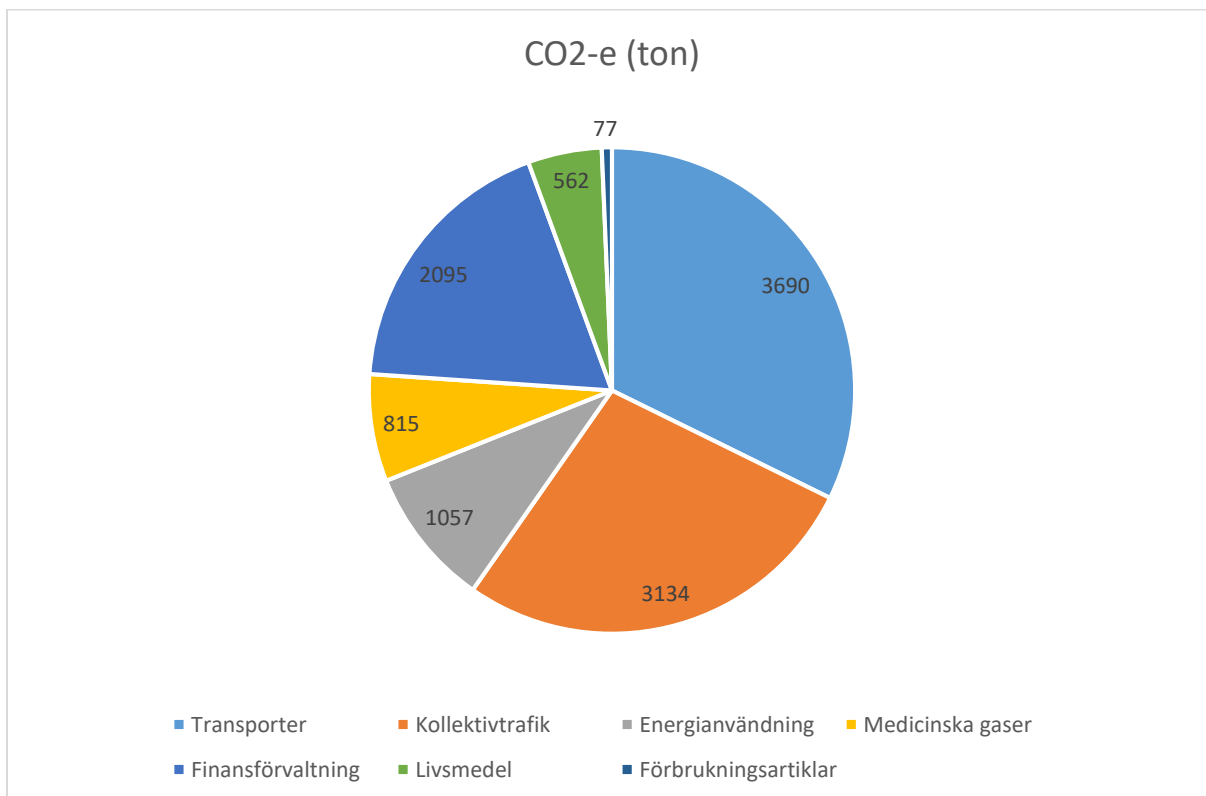
Som ett första steg i att göra ett klimatbokslut redovisas landstingets utsläpp av växthusgaser 2018 i avsnittet nedan. Det är ogörligt att bedöma och beräkna samtliga utsläpp så en avgränsning behöver göras.

För Landstinget Dalarna har vi valt att begränsa oss till att titta på:

- Transporter med egna lastbilar, leasingbilar, tjänsteresor med egen bil och tågresor
- Energi för uppvärmning/kylning av egna lokaler och inköpt el
- Medicinska gaser
- Finansier
- Livsmedel (ett begränsat urval)
- Förbrukningsartiklar (ett begränsat urval)

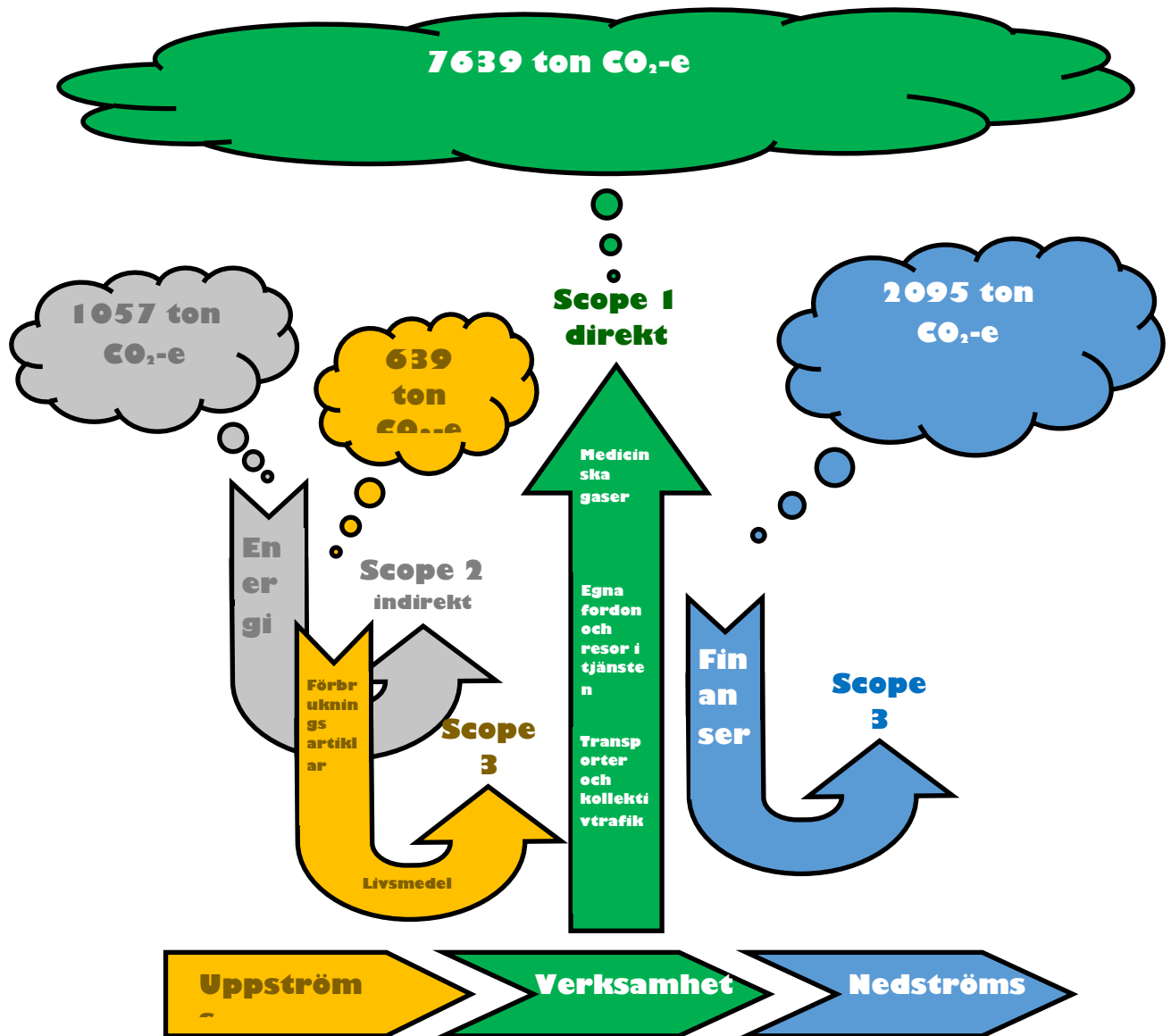
När det gäller livsmedel och förbrukningsartiklar har vi valt att vid starten begränsa oss till ett fåtal artiklar, men att göra beräkningarna på en sådan detaljerad nivå att vi kan jämföra olika artiklar med varandra och därigenom visa vad våra val har för påverkan. Vår tro är att vi på detta sätt kan få ett större engagemang hos medarbetare att välja "bra" produkter ur ett klimatperspektiv. Vi kan också sätta upp tydligare mål för det fortsatta arbetet framåt genom att vi sätter mål för vad som skall ingå i klimatberäkningarna för år 2019, 2020 osv.

Utifrån ovanstående begränsning så har det totala utsläppet av växthusgaser för 2018 beräknats till 11 430 ton CO₂-ekvivalenter. Utsläppen fördelar sig enligt nedanstående diagram.

Klimatredovisning enligt GHG-protokollet som visar region Dalarnas påverkan i tre olika scope (2018).

Uppströms påverkan uppstår från till exempel förbrukningsartiklar och energi som produceras någon annanstans och där vi inte har rådighet över produktionsprocessen. Vi kan däremot påverka genom vilka val av produkter vi väljer och hur mycket

Verksamhetens påverkan är en direkt påverkan utifrån aktiviteter vi själva har rådighet över i vår egen verksamhet och genom de beslut vi tar och vilka policyer vi har. Till exempel vilka fordon vi köper in och hur vi genom vår resepolicy styr våra tjänsteresor.

Nedströms påverkan uppkommer då vi lämnar ifrån oss en produkt eller ett uppdrag som till exempel avfallshanteringen från vår verksamhet eller skötseln och förädlingen av våra kapital

CO2-e (ton)

Kategori	CO2-e (ton)
förkläden	44,69
sopsäckar	28,13
värmejacka	6,75
skjorta och byxa	2,76
medicinbägare och lock	2,07
skoöverdrag	2,31

CO2-e (ton)

Food Item	CO2-e (ton)
kaffe	15,46
mjölk	157,65
ägg	18,53
banan	15,68
kyckling	17,27
nötfärs	300,74
blandfärs	16,06
fläskfärs	6,54
potatis	2,34
morötter	4,44
mjöl	4,85
majsstärkelse	2,10
rödkål	0,19